

METE TUNÇAY
Türkiye’de Sol Akımlar
(1908-1925)
CİLT 1

METE TUNÇAY 1936'da İstanbul'da doğdu. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. Aynı kurumda 1961'de Siyasal Bilimler doktoru, 1966'da Siyasal Teoriler doçenti oldu. 1961'de Rockefeller bursuyla Londra İktisat ve Siyasal Bilimler Okulu'nda incelemeler yaptı. 1972-1973 yıllarında bir yıl süreyle DISK'te araştırma uzmanlığı görevini yürüttü. 1979'da SSCB Bilimler Akademisi konuğu olarak Sovyetler Birliği'nde, 1979-1980'de Fulbright bursuyla ABD'deki Stanford Üniversitesi Hoover Kurumu'nda araştırmalar yaptı. 1987-1988'de Hür Berlin Üniversitesi Carl von Ossietzky profesörü oldu. 1984'te *Tarih ve Toplum* (İletişim Yayınları) dergisini yayımlamaya başladı. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın kuruluşunda yer aldı ve aynı kurumun yayınladığı *Toplumsal Tarih* dergisinin yöneticiliğini yaptı. Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nün kurucu başkanı olan ve aynı bölümde çalışmalarına devam eden profesör Mete Tunçay'ın pek çok çevirisi bulunmaktadır. Yayımlanmış eserleri: *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925* (AÜ, SBF Yayınları, 1967), *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi I-II-III*, (AÜ SBF Yayınları, 1969; Bilgi Üniversitesi Yayınları 2006), *Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi I-II* (derleme, Bilgi Yayınevi 1976), *TC'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931* (Yurt Yayınları, 1981), *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler* (Belge Yayınları, 1982), *Bilineceği Bilmek* (Alan Yayınları, 1983), *1923 Amele Birliği* (BDS Yayınları 1989), *Türkiye'de Sol Akımlar II, 1925-1936* (BDS Yayınları, 1991), *Cihat ve Tehcir: 1915-1916 Yazıları* (Afa Yayınları, 1991), *Eleştirel Tarih Yazıları* (Liberte Yayınları, 2006), *Beynelmülel İşçiler İttihadı* (Erden Akbulut ile birlikte, TÜSTAV Yayınları 2009).

A.Ü. S.B.F. Yayını, 1967 (1. basım)
Bilgi Yayınları, 1967, 1978 (2 ve 3. basımlar)
BDS Yayınları, 1991 (4. basım)

İletişim Yayınları 1424 • Araştırma-İnceleme Dizisi 238
ISBN-13: 978-975-05-0711-3 • ISBN-13: 978-975-05-0710-6 (Tk. No.)
© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2009, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI (Soldan sağa) Kayserili İsmail Hakkı, Ethem Nejat ve Mustafa Suphi, Bakû, 1920 (*Cumhuriyetin 75 Yılı*, Cilt I, YKY, 1998)
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
DİZİN Murat Bozluolcay, Özgür Yıldız, Ekrem Buğra Bute
BASKI ve CILT Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

METE TUNÇAY

Türkiye'de
Sol Akımlar
(1908-1925)

CİLT 1

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	11
İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ.....	13
ÜÇÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ.....	15
<i>Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler'in Sunuşu</i>	17
DÖRDÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ.....	20
BEŞİNCİ BASIMA ÖNSÖZ.....	21

GİRİŞ

SOL KAVRAMI VE 1908-1925 DÖNEMİNİN ANLAMI	23
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MEŞRUTİYET'TE OSMANLI SOLCULUĞU	37
---	----

I. İlk Beş Yıl (1908-1913).....

1908 Ağustos-Eylül-Ekim Grevleri.....

Hüseyin Hilmi Çevresi ve Osmanlı Sosyalist Fırkası.....

İlk sosyalist dergi.....

İştirak ve Osmanlı Sosyalist Fırkası.....

Dr. Refik Nevzat ve O.S.F. Paris Şubesi.....

Dirilen İştirak Dergisi ve Gazetesi.....

Solla İlgilenen Başka Aydınlar.....

Keir Hardie'nin cevabı.....

II. Ara (1913-1918).....

III. Mütareke Yılları (1918-1922).....

Türkiye Sosyalist Fırkası.....

Gazete havadisleri.....

İşgal Kuvvetleri istihbarat raporlarında Hüseyin Hilmi.....

Sosyal Demokrat Fırkası	79
Öteki Kuruluşlar	83
<i>Daha başka sosyalist partiler?</i>	86
BELGE 1 1908'DEN ÖNCE SOSYALİZM	87
BELGE 2 MÜNİF PAŞA'NIN SOSYALİZMİ ANLATIŞI	89
BELGE 3 SELÂNİK: BENAROYA, RASİM HAŞMET VE VLAHOV EFENDİLER	91
BELGE 4 İŞTİRAK'TEN İKİ BAŞYAZI VE BİR SAYININ TAMAMI	98
BELGE 5 SOSYALİZM VE REHBER-İ AMELE	113
BELGE 6 OSMANLI SOSYALİST FIRKASI	139
BELGE 7 DERSAADET AMELE CEMİYETLERİ İTTİHADİ	144
BELGE 8 TÜRKİYE SOSYALİST FIRKASI	157
BELGE 9 İDRAK'IN İLK SAYISININ BAŞYAZISI VE İKİNCİ SAYISININ TAMAMI	171
BELGE 10 T.S.F. TARAFINDAN BAHRİYE VE TİCARET NEZARETLERİNE VERİLEN LÂYİHA SURETİDİR	183
BELGE 11 TÜRKİYE SOSYALİST FIRKASI'NIN BİR RİSALESİ: SOSYALİSTLİK NEDİR?	185
BELGE 12 1920 YILI İSTANBUL BASININDA İŞÇİ VE SOL HAREKET HABERLERİ	196
BELGE 13 SOSYAL DEMOKRAT FIRKASI	214
BELGE 14 SOSYAL DEMOKRAT FIRKASI REİSİ HASAN RIZA'NIN BİR RİSALESİ	217
BELGE 15 İŞÇİ SOSYALİST FIRKASI 1921	232
BELGE 16 OSMANLI MESÂİ FIRKASI	238
BELGE 17 AMELE FIRKASI	243
BELGE 18 MÜSTAKİL SOSYALİST FIRKASI	246
BELGE 19 BİR SENDİKA GİRİŞİMİNİN BELGELERİ	250

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLÎ MÜCADELE ANADOLU'SUNDA SOLCULUK.....257

I. T.B.M.M.'nin İlk Yılı (1920-1921)	263
İttihatçı Solu	266
<i>Mesaî üstüne</i>	276
<i>İslâm İhtilâl Cemiyetleri İttihadı</i>	280
Yerli Sol Akımlar	284
Yeşil Ordu	284
<i>Yeşil Ordu'nun kuruluş nedenlerinden: Kurtuluş Savaşında</i>	
<i>İstanbul'un adamlarının Kuva-yı Milliyecilere yönelik</i>	
<i>gerici propagandasına bir örnek</i>	292
<i>Yüzlerini örten siyah maskeyi atarsanız, altından çıkacak sima kimindir?</i>	294
<i>Hüseyin Gazi</i>	296
<i>T.B.M.M.'nde Yeşil Orducu Halk Zümresi milletvekillerinin</i>	
<i>konuşmalarından örnekler (Temmuz 1920)</i>	298
Halk Zümresi	301
<i>Daha ileriki yıllarda meslekî temsil fikri</i>	304

(Resmî) Türkiye Komünist Fırkası	307
(Hafî) Türkiye Komünist Partisi	315
[Dimitir Şişmanof raporundan].....	318
Bakû örgütüne rapor.....	320
Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası	322
T.H.İ.F.....	323
Başka Solcular	324
Dışarıdan Gelen Sol	326
Mustafa Suphi	326
"İ. Bilen Yoldaş"ın yanlışı.....	345

II. Sol Akımlara Ara Verilmesi (1921)	347
Kuva-yi Milliye'nin sınıfsal yapısı.....	353
Eskişehir işçilerine.....	354

III. Savaşın Son Yılı (1921-1922)	355
Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın Canlanması	356
Anadolu Solculuğunun Sönüşü	363
Sınırlı mahkûmiyet.....	366
A. İTTİHATÇI SOLU - YEŞİL ORDU - HALK ZÜMRESİ	369
BELGE 1 HALK ZÜMRESİ SİYASİ PROGRAMI.....	369
BELGE 2 [KÖR] ALİ İHSAN BEY'İN PROGRAMI VE NOTLARI.....	372
BELGE 3 "MESÂÎ".....	378
BELGE 4 İSLÂM İHTİLÂL CEMİYETLERİ İTTİHADI'NİN TÜZÜĞÜ.....	402
BELGE 5 İSLÂM İHTİLÂL CEMİYETLERİ İTTİHADI'NİN BİR BİLDİRİSİ.....	404
BELGE 6 HALK ŞÜRÂLAR FIRKASI PROGRAMI.....	407
BELGE 7 YEŞİL ORDU TALİMATNAMESİ.....	418
BELGE 8 İSTANBUL'DAKİ İNGİLİZ GİZLİ HABERALMA ÖRGÜTÜ'NDEN ANADOLU'DA OLUP BİTENLER HAKKINDA BİR RAPOR.....	422
B. RESMÎ TKF	426
BELGE 1 TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI [TEŞKİLÂT olmalı] NİZAMNAMESİ.....	426
BELGE 2 TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI [ÖNPROGRAMI].....	428
BELGE 3 BEYANNAME.....	432
BELGE 4 HAKKI BEHİÇ'İN MAKALE VE MEKTUPLARI.....	437
BELGE 5 ÇERKES ETHEM MARŞI'NIN GÜFTESİ.....	450
BELGE 6 BAKÜ'DAN RESMÎ FIRKA ELEŞTİRİSİ.....	451
BELGE 7 TEVFİK RÜŞTÜ'NÜN [DR. ARAS] BİR KOMİTERN GAZETESİNDEKİ MAKALESİ.....	454
BELGE 8 ATATÜRK VE KOMÜNİZM HAKKINDA DÖRT BELGE.....	460
BELGE 9 PARTİ KAPANDIKTAN SONRA YENİDEN ÇIKAN ORGANI: ARİF ORUÇ'UN YENİ DÜNYA'SI.....	463
BELGE 10 ANKARA'DA 1 MAYIS 1922.....	464

C. HAFİ TKP	467
BELGE 1 TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ UMUMİ NİZAMNAMESİ	467
BELGE 2 TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ BEYANNAMESİ	470
BELGE 3 İTTİHATÇILAR ALEYHİNE BİLDİRİ	472
D. DIŞARIDAN GELEN SOL: TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ	474
BELGE 1 M. SUPHİ’NİN (SOSYALİST OLMADAN ÖNCEKİ) “SOSYALİZM CEREYANLARI” YAZISI	474
BELGE 2 TÜRK KOMÜNİST-BOLŞEVİK/İŞÇİ VE KÖYLÜ KOMÜNİST TEŞKİLÂTİ BİLDİRİLERİ	477
BELGE 3 BİRİNCİ KOMİTERN KONGRESİ KONUŞMASI (M. SUPHİ)	484
BELGE 4 İKİNCİ KOMİTERN KONGRESİ KONUŞMASI (İSMAİL HAKKI)	486
BELGE 5 Y. BAGİROV’UN MAKALESİ: “TKP’NİN YARANMASI TARİHİNDEN”	487
BELGE 6 TKF KURULUŞ KONGRESİNDEN HEMEN ÖNCE, 1920 EYLÜL BAŞINDA BAKÜ’DA TOPLANAN DOĞU HALKLARI KURULTAYI	490
BELGE 7 TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI’NIN BİRİNCİ KONGRESİ	492
BELGE 8 TÜRKİYE KOMÜNİST FIRKASI	539
BELGE 9 ENTERNASYONAL	550
BELGE 10 MUSTAFA SUPHİ’NİN (YARIM KALMIŞ) MANİFEST ÇEVİRİSİ	551
BELGE 11 MUSTAFA SUPHİ ÜSTÜNE İKİ NOT	561
BELGE 12 M. SUPHİ - M. KEMAL PAŞA MEKTUPLAŞMASI	565
BELGE 13 MUSTAFA SUPHİ’NİN YENİ DÜNYA’SI ÜSTÜNE BİBLİYOGRAFİK NOT	570
BELGE 14 “OSMANLICA” KIZIL ŞARK	576
BELGE 15 ONBEŞLER CİNAYETİ	579
BELGE 16 SÜLEYMAN NURİ’NİN ÖYKÜSÜ	588
BELGE 17 TÜRKİYE’DE KOMÜNİST HAREKET	595
BELGE 18 MUSTAFA SUPHİ’NİN ÖRGÜTÜNDE KARABEKİR’İN AJANI	596
BELGE 19 PROFİTERN’İN TÜRKÇE İKİ YAYINI	597
BELGE 20 NÂZİM HİKMET’İN “İLİM” ŞİİRİ	598
BELGE 21 TKP’NİN [1922’DE YAYIMLANMIŞ] ÜÇ RİSALESİ	600
E. TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI	615
BELGE 1 TOKAT MEB’USU NÂZİM BEY	615
BELGE 2 SALİH HACIOĞLU	621
BELGE 3 EMEK	627
BELGE 4 THİF’NİN KURULUŞU VE İLERİ GELENLERİNİN MAHKÛMİYETİ	639
BELGE 5 ANKARA’DA İLK 8 MART ULUSLARARASI KADINLAR GÜNÜ TOPLANTISI	646
BELGE 6 THİF’NİN BİLDİRİLERİ	648
BELGE 7 T.H.İ.F. ORGANI YENİ HAYAT’TAN SEÇMELER	661
BELGE 8 DOĞRU ÖZ	675
BELGE 9 TKP’NİN İKİNCİ KONGRESİ	689
BELGE 10 THİF’NİN HÜKÛMETÇE KAPATILMASINI PROTOSTO EDEN İKİ BİLDİRİ	695
BELGE 11 TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI’NIN İKİ RİSALESİ	698
BELGE 12 TÜRKİYE HALK İŞTİRAKİYUN FIRKASI ÜYELERİ HAKKINDA 1923 YAZINDA [ANKARA CEZA MAHKEMESİNCE ?] VERİLMİŞ MAHKÛMİYET KARARI	705

İSTANBUL'DA AYDINLIK ÇEVRESİ 709

I. Hazırlık Yılı (1919-1920)	711
Berlin Kurtuluş'u	711
<i>İlk İstanbul komünistleri</i>	713
<i>1919 Macar devriminde Türkler</i>	714
İstanbul Kurtuluş'u ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası	715
<i>Mehmet Selâhattin</i>	718
<i>T.İ.Ç.S.F.</i>	719
<i>Beyazların arasındaki Kızılar</i>	720
II. Savaş ve Ertesi (1921-1925)	721
Aydınlık'ın Doğuşu	721
<i>Türkiye'de Devrim Fikri</i>	722
<i>İşçi Örgütleri</i>	724
<i>Anadolu'nun Zaferi</i>	726
Kurtuluşun Sonra	727
<i>1923 başlarında İstanbul'daki iki işçi kuruluşuyla ilgili gazete havadisleri</i>	728
İşçi Sınıfı	728
<i>1 Mayıs [1923]</i>	730
<i>İstanbul'da 1 Mayıs 1923</i>	731
Yeni Seçimlere Hazırlık	732
<i>"Bizdeki komünizme dair bazı malûmat..."</i>	734
İlk Tevkifat	734
<i>Ginzberg kimdir?</i>	736
<i>Türk komünistleri yeniden muhakeme edilecekler</i>	738
<i>Komünistlerin gayr-i mevkuf muhakemeleri</i>	738
<i>2. Ceza Mahkemesinde – komünistlerin muhakemesi</i>	740
Aydınlık ve Komünizm	741
<i>Komünist gençler</i>	741
<i>Komünist gençlerin dünkü muhakemesinde</i>	742
<i>Komünist gençlerin dünkü muhakemesinde</i>	744
<i>Grevler</i>	746
Cumhuriyette Aydınlik	749
<i>Yeni Türkiye</i>	750
<i>Terakkiperver Muhalefet</i>	756
<i>Aydınlık'ın Soldan Eleştirilmesi</i>	759
<i>Yakalanan yabancı propagandacılar</i>	760
Orak Çekiç	765
<i>Aydınlık Fevkalâde Amele Nüshaları'ndan</i>	766
<i>[Üçüncü Kongre] T.K.P. İstanbul 1925 Kongresi</i>	770
<i>Amele Teali Cemiyeti</i>	772
<i>İşçiler hükümeti destekliyor</i>	773

1925'in ilk aylarında işçi hareketleri	774
T.K.P. Yayınları	775
1 Mayıs 1925	776

III. Solda Sükûn	779
BELGE 1 1919 BERLİN'İNDE 18 TÜRK SPARTAKİSTİ	785
BELGE 2 BASINDA İLK GENEL TOPLANTI HABERLERİ	793
BELGE 3 TÜRKİYE İŞÇİ VE ÇİFTÇİ SOSYALİST FIRKASI TÜZÜK VE BİLDİRİSİ	797
BELGE 4 TÜRKİYE KOMÜNİST GENÇLER BİRLİĞİ	804
BELGE 5 1 MAYIS 1922 BİLDİRİSİ	814
BELGE 6 HER ŞUURLU İŞÇİ NASIL TANINIR?	816
BELGE 7 TRAMVAYCI ARKADAŞ!	817
BELGE 8 BEYNELMİLEL İŞÇİLER İTTİHADİ	819
BELGE 9 IV. KOMİTERN KONGRESİ	830
BELGE 10 BİR MAYIS 1923 BİLDİRİSİ (SOFYA ?)	836
BELGE 11 VAZİFE'DEN SEÇMELER	839
BELGE 12 GENÇ KOMÜNİST, No. 16 (Tam Metin)	881
BELGE 13 TÜRKİYE ÜSTÜNE BİR KOMİTERN RAPORU	889
BELGE 14 V. KOMİTERN KONGRESİ	891
BELGE 15 III. PROFİTERN KONGRESİ	897
BELGE 16 BKP'NİN TÜRKÇE YAYIN ORGANI ZİYA GAZETESİ (1920-1923) VE TÜRKİYE	900
BELGE 17 SELÂNİK'TE ÇIKAN YENİ ZİYA'DAN BİR YAZI	954
BELGE 18 YOLDAŞ, 23.4.1925 (TAM METİN)	957
BELGE 19 İSMAIL HÜSREV [TÖKİN]'İN KUTV DİPLOMASI	968
BELGE 20 ANKARA İSTİKLÂL MAHKEMESİ, HÜLÂSA-İ HÜKÜM TEZKERESİ	969
BELGE 21 WILL KORD-RUWISCH, "TÜRKİYE'DE İŞÇİ BASINI"	971

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLK TÜRK SOL AKIMLARI ÜSTÜNE BAZI DÜŞÜNCELER	975
ESKİ SOL ÜSTÜNE EK NOTLAR	981

SONSÖZLER	985
------------------------	------------

KAYNAKÇA	987
-----------------------	------------

DİZİN	1005
--------------------	-------------

ÖNSÖZ

Bu incelemede, Türkiye tarihinin belli bir dönemi boyunca solcu düşünüşü izlemeye çalıştım. Sol kavramından ne anladığımı ve konuyu zaman içinde, 1908-1925 arası diye sınırlayışımın nedenlerini Giriş'te açıklayacağım. Hemen söyleyeyim ki, Türkiye'de solculuğun 1960'lara gelinceye kadar hareket olma bakımından büyük bir önem taşıdığını sanmıyorum. Bununla birlikte, içinde bulunduğumuz yüzyılda Türk toplumunun sorunları pek az değiştiğinden, –etkileri sınırlı kalmış olsa da– solun geçirdiği denemeleri bilmek geleceğe bakışımız için faydalı olabilir.

Bu çalışmanın amacı, ilk Türk sol akımlarına siyasal kuram yönünden bakmak ve bir fikir çözümlemesi yapmaktan ibaretti. Ancak, seçtiğim yılların yeterince aydınlatılmamış olması yüzünden, olaylar tarihiyle de uğraşmak zorunda kaldım. Araştırmalarımda cevaplandırabildiğim sorular, cevap bulamadıklarım-dan daha az oldu. Yine de, burada çizdiğim çerçevenin bir başlangıç olacağı ve başka araştırmacılar tarafından eleştirilip düzeltilirse, gerçeklere yaklaşılacağını umuyorum. Bulabildiğim materyale karşı dürüstlükten ayrılmamaya ve ortaya koyduğum tarih tablosuna siyasal yargılarımı karıştırmamaya itina ettim; fakat, Giriş'te söylediğim sözlerin ve sonda yapmayı denediğim yorumların, benim kişisel görüşlerimi yansıtmaları doğaldır.

Beni Türk solu üstünde çalışmaya Sayın Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta teşvik etti. Tavsiyesinin pek yerinde olduğuna gitgide daha çok inandığım için, kendisine başta teşekkür etmeyi bir borç sayıyorum. Sayın Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu ve Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, kaynak araştırmalarımda yardımlarını esirgemediler. Onlardan aldığım materyali kullanırken, dipnotlarda bunu ayrıca belirttim. Millî Kütüphane, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi ve Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü yetkililerine de, değerli yardımlarından ötürü minnettarım. Bağlı bulunduğum, Siyasi Hukuk ve Devlet Nazariyeleri kürsüsünden Sayın Prof. Dr. Yavuz Abadan ve Doç. Dr. Şerif Mardin'in devamlı ilgilerini, burada içten teşekkürlerimle belirtmek isterim.

Hazırlıklarım sırasında, Avrupa ve Amerika'da bu konu üstünde çalışan bazı araştırmacılarla mektuplaştım. Özellikle, Türkiye'deki komünist hareketlerle ilgili

bir kitabı Amerika'da yayımlanmak üzere bulunan Sayın Dr. George S. Harris'le bir süredir karşılıklı yardımlaşık. Onun Rusça kaynaklardan yararlanabilmesi, benim de bir dereceye kadar bu açıdan bakabilmemi sağladı. Bunlardan başka, Türk sol akımlarına bizzat karışmış bazı kimselerle konuştum. Bu konuşmaların çoğu, daha sonraki dönemlerle ilgili olduğu için, onlardan öğrendiklerimi ancak ileride kullanabileceğim. Bununla birlikte, bana zaman ayırdıkları ve incelediğim konuyu değerli görüşleriyle aydınlattıkları için hepsine teşekkür ederim.

Son olarak, gerek topladığım bilgileri ve gerekse bunlardan çıkardığım sonuçları benimle tartışmaya katlanan bütün arkadaşlarıma ve özellikle Doç. Dr. Tuncer Bulutay'a karşı duyduğum şükranı söylemem gerekir. Bu kadar yardıma rağmen, ortaya daha iyi bir eser koyamamanın bütün sorumluluğu benimdir.

METE TUNÇAY
Şubat 1967, Ankara

Not: Bu kitap doçentlik çalışması olarak hazırlanmış ve 1966 yılı Mart ayında Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne sunulmuştur. Şimdi yayımlarken, bu arada edindiğim yeni birtakım bilgileri eklemekle yetiniyorum.

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

İkinci basımda, yine birtakım yeni edindiğim bilgileri ekledim. 1925 sonrası toplamamı bekleyen okuyucular için, 1926-45 ve 1946-50 dönemleri üstünde de çalıştığımı açıklamak isterim. Yalnız bunları, ancak üçer-dörder yıl arayla tamamlayabileceğimi hesaplıyorum. Bu arada, her türlü bilgi ve belge yardımını büyük bir memnunlukla karşılayacağım. İkinci baskının, bu cildin yanlışlarını düzeltmeme ve eksiklerini tamamlamama elvermeyecek kadar çabuk çıkması, benim için bir bakıma üzücü; ama eleştirilerden yararlanmaya her zaman hazırım.

METE TUNÇAY
Mayıs 1967, Ankara

ÜÇÜNCÜ BASIMA ÖNSÖZ

Türkiye’de Sol Akımlar’ın 1908-1925 dönemi üstüne bu kitabımı yazalı on yıl oldu. Daha sonraki dönemlerle ilgili çalışmalarımın yayınlanmasını bekleyenlere, verdiğim sözü hâlâ yerine getiremediğim için üzgünüm. Ama bu gecikişin, benim elimde olmayan nedenleri var. 1925-1945 yıllarındaki sol gelişmeler hakkında kitap, dergi ve gazetelerden geniş taramalar yaptım, notlar hazırladım. Fakat, belli birtakım gizli yayın ve belgeleri görmedikçe o cildi yazmamaya kararlıyım. 1970 yılında altı aylığına Sovyetler Birliği’ne giderek oradaki arşiv ve kütüphanelerde bu konu üstünde çalışmak için Üniversite’den resmen izin almış, görevlendirilmişim. Ne var ki, Dışişleri Bakanlığı onaylamayınca gidemedim. 1925-1945 döneminin Türkiye’de Solun gelişmesi yönünden çok önemli olduğunu sanıyorum. Özellikle bundan ötürü, belgelerle destekleyemeden, bazı –çelişkili– söylen-tilere göre, bu dönemin tarihini yazmaya kalkmak doğru olmayacaktır.

Şimdi, ilk kitabımın ikinci baskısının da tükenmesi üzerine yeni bir basımını hazırlarken, bazı düzeltmeler ve eklemeler yapıyorum. Bunların başında, ”İttihatçı Solu” konusu geliyor. Ben, bu sorunu 1972 yılında A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları arasında çıkan *Mesaî 1920* adlı küçük bir kitabın sunuş’unda işlemiştim. Bu kere, o incelemenin sonuçlarını *Sol Akımlar*’a kattım.

Benim kitabımdan sonra, Fethi Tevetoğlu’nun, Aclan Sayılğan’ın, Rasih Nuri İleri’nin ve daha başkalarının bu dönemi de kapsayan çalışmaları yayımlandı. Kerim Sadi hoca da ötedenberi yaptığı araştırmaları sürdürdü ve genişletti. Bütün bu yayınların Türk Solunun tarihine getirdiği katkıları saptamaya gayret ettim.

Bu basım için, benden değerli yardımlarını esirgemeyen Sayın Zafer Toprak, Selim İlkin ve Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya’ya çok teşekkür ederim.

METE TUNÇAY
Ağustos 1976, Ankara

Not: Yayınevinin çeşitli nedenlerle bu basımı ertelemek zorunda kalması, bana da son zamanlarda günışığına çıkan birçok yeni malzemeyi kitabıma katma ola-nağı verdi. (M. T., Mart 1978, Ankara)

ESKİ SOL ÜZERİNE YENİ BİLGİLER'İN SUNUŞU*

Bu kitap, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925* (Ankara: Bilgi Yay., 3. bas. 1978) adlı çalışmama belgesel bir katkı niteliğindedir.

1979 ilkbaharında Sovyetler Birliği'nde, Bilimler Akademisi'nin konuğu olarak, iki buçuk ay süreyle, Türkiye'de Sol Akımlar'ın 1925-1945 yıllarını kapsayacak 2. cildi için incelemeler yaptım. Bunları, daha önceki hazırlıklarına ekleyince, artık o dönemdeki solun hiç değilse bir taslak-tarihini yazabilecek durumdayım. Elimden gelen en kısa zamanda bunu yapacağım. Fakat, çalışmalarım sırasında, ilk cildin kapsamına giren yeni birtakım belgeler ve bilgiler de edindim. Bunları öncelikle yayımlamak istiyorum.**

İlk cildin, alışılmış anlamda bir kitaptan çok, bir "araştırma dosyası"na benzediğinin farkındayım. Dipnotlarının uzunluğu, çerçeve içindeki metinler, sondaki belgeler, gerçekten dikkati dağıtıyor. Belki, ikincil bir çözümlene yapacak inceleyiciler için yararlı olan bu durum, yalnızca Türk Solunun erken tarihini öğrenmek isteyenlerin kitabı okumalarını güçleştiriyor. Bunu itiraf ederken şunu da söyleyeyim ki, kitabımın dağınıklığının benim beceriksizliğimden ileri gelen yanı için, sığınabileceğim herhangi bir bahane yok. İçeriğinin önemi-önemsizliği, değeri-değersizliği bir yana, kimi insanların yazdıkları rahat okunur, kiminin zor. Kısacası, iyi yazar vardır, kötü yazar vardır. (Tek avuntum, bunun ille de iyi araştırmacı-kötü araştırmacı ayrımıyla çakışmaması!) Ama kitabımın çetinliğinin, bir de kullandığım malzemenin özelliğinden ileri gelen yanı var ki, o bakımdan kendimi oldukça suçsuz görüyorum. Türkiye'de tarihle ilgili –olabildiğince ilk elden– bir araştırma yapan herkes, zamanının çoğunu neyin nerede bulunduğunu keşfetmeye çalışmakla geçirir. Doğru dürüst kütüphanelerimiz ve arşivlerimiz bulunsaydı, bu olgu avı hiç kuşkusuz böylesine zahmetli olmazdı. Hele konu solun tarihi olunca, aradığınız kaynağa erişmek adanakkıllı güçleşiyor. Bu ender malzemeye de, denetlemek isteyen herkes rahatça bakabilirmiş gibi göndermeler yapıp, işinize yarayacak bir iki noktayı kullanmakla yetinemezsiniz.

(*) 1982 Haziran'ında yayımlanan ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca toplatılıp yasaklanan *Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler* (Belge Yay.) adlı kitabımın içindekileri bu basıma katmış olduğum için, onun Sunuş'uyla hakkındaki beraat kararını da buraya ekliyorum.

(**) Sovyetler Birliği'ndeki inceleme gezimin, solun ilk dönemine ilişkin ürünleri, bu kitapla, yakında BDS Yayınları'nda basılacak olan *Mustafa Suphi'nin Yeni Dünya'sı* oluyor. Ayrıca *Birikim*'de çıkan iki yazımda da, orada topladığım malzemeden yararlandım: "Komintern ve Biz" (Sayı 52-53, Haziran-Temmuz 1979) ile "Mustafa Suphi Üstüne Notlar" (Sayı 61, Mart 1980).

Belki çalışmalarımın başından itibaren, şimdi bu kitapta yaptığım gibi, materyalleri ayrıca yayımlayabilseydim, asıl kitabım daha çok kuramsal çözümlemeye ayrılabilir, daha çok kitaba benzeyebilirdi.

Burada sunduğum malzemeyi sekiz bölümde topladım; çeşitli altbaşlıkları da var. Her biriyle ilgili olarak, *TSA 1908-1925*'te verilen bilgileri yinelemektense, oraya göndermeler yapmayı yeğledim. Şimdi bunların yorumuna girişmek istemiyorum. Bu belge ve bilgiler, kitabımın ana çerçevesini değiştirecek özellikler taşımamakla birlikte, ikinci ciltten sonra, onun yeni bir basımını hazırlayabilirsem, bunları da gözönünde tutacağım doğaldır.

III. Bölümü oluşturan "TKP Birinci Kongresi" başlıklı kitapçığı, daha önce *1927 Komünist Tevkifatı*'nı da basıma hazırlayan (İstanbul: Birikim Yay., 1977) Jülide Ergüder yeni harflere çevirmiştir. Çevirmiyazıda dile hiç dokunulmamış, genç kuşakların anlamakta güçlük çekebileceği sözcükler kitabın sonunda ayrıca açıklanmıştır.

Başta SSCB Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü olmak üzere, bu materyalleri toplamama olanak sağlayan bütün yetkililere ve dostlarıma teşekkür ederim.

METE TUNÇAY
Ankara, Ağustos 1979

Bu kitabın yayımlanmasının gecikmesi, ABD'nde, Kaliforniya'daki Stanford Üniversitesi'ne bağlı Hoover Kurumu'nda bulunduğum, konuyla ilgili kimi malzemeleri de Yeni Bilgiler'e eklememe yaradı. Aslında, oraya Fullbright bursuyla başka bir araştırma için gitmiştim. Ama bu konuda da dikkatimi çeken kaynaklardan birtakım notlar aldım. Amerikan Uluslararası Bilimadamları Değiş tokuşu Kurulu yetkililerine teşekkür borçluyum.

METE TUNÇAY
Ankara, Mayıs 1980